43162 ـ زاكاتنڭ ئىقتسادى تۈزۈلمه ۋه ئىجتىمائي كاپالەت سىستىمىسى بىلەن بولغان ئالاقىسى

سۇئال

زاكاتنڭ ئىسلامنڭ ئىقتسادى تۈزۈلمىسىمۇ ياكى ئىجتىمائي كاپالەت تۈزۈلمىسىمۇ؟، ئەگەر ئۇنداق بولمىسا، ئىسلامنڭ ئىقتسادى تۈزۈلمىسى نېمه؟، ئىسلامنڭ ئىجتىمائي كاپالەت تۈزۈلمىسىچۇ؟، ئۇ زاكاتتىن ئىبارەتمۇ؟ قانداق هالەتته كىشىلەر مۇسۇلمان ياكى كاپىر دۆلەت تەرىپىدىن بېرىلىدىغان ياردەمگه هەقلىق بولىدۇ؟ بۇ هەقته چۈشەنچه بېرىشىڭلارنى سورايمەن.

تەپسىلى جاۋاپ

بارلىق گۈزەل مەدهىيىلەر ئالەملەرنڭ پەرۋەردىگارى بولغان ئاللاه تائالاغا خاستۇر. پەيغەمبىرىمىز مۇهەممەد ئەلەيهىسسالامغا ئاللاهنڭ رەهمەت سالاملىرى بولسۇن.

قۇرئان ۋه سۈننەتته ئىسلام ئىقتسادى تۈزۈلمىسىنى تونۇشتۇرىدىغان ئايرىم دەلىل بايان قىلىنمىدى. بەلكى ئىسلام شەرئىتى قۇرئان ـ هەدىسكه ئاساسلىنىپ تۇرۇپ، مۇسۇلمان هاياتىغا ئالاقىدار بولغان بارلىق نەرسىلەرنى بايان قىلىش بىلەن بىرگه، ئىقسادى تۈزۈلمىگه ئالاقىدار بولغان ئەهۋاللارنىمۇ بايان قىلدى.

ئىسلام ئىقتسادى تۈزۈلمىسىنى مۇنداق تونۇتۇش مۇمكىن: ئىقتسادنڭ ئومۇمى ئاساسىنڭ جۇغلانمىسى، قۇرئان ۋه سۈننەتتىن ئىلىنغان بولۇپ، ئىقتسادى سىستىما مەزكۇر ئاساسقا قۇرىلىدۇ.

ياكى ئىسلام ئىقتسادى تۈزۈلمىسىنى مۇنداق تونۇشتۇرساقمۇ بولىدۇ: ئۇ ئىقتسادنى جانلاندۇرۇشقا يۈزلەندۈرۈلگەن سىستىما بولۇپ، مەزكۇر تۈزۈلمه ئىسلامنڭ ئاساسى ۋه ئىقتسادى سىياسەتگه مۇۋاپىق تۈزىلىدۇ.

ئىسلام قانۇنى ئىلىپ كەلگەن ئومۇمى قائىدىلەردىن: ئىنسانىنڭ خۇسۇسى ئىگىدارچىلىق هەق ـ هوقۇقى، باشقىلارنڭ مال ـ مۈلكىگه تاجاۋۇز قىلىشنڭ چەكلەنگەنلىكى، زېمىنىدىكى نەرسىلەردىن پايدىلىنىشنڭ دۇرۇسلىقى، جازانىخورلۇق، قىمار ئويناش ۋه باشقىلارغا زۇلۇم قىلىشنڭ چەكلەنگەنلىكى قاتارلىقلاردىن ئىبارەت.

بۇ ئاساسى قائىدىگه قۇرۇلىدىغان ئىقتساد قۇرۇلمىسىنڭ شەكىللىرىدىن: سودا ـ تىجارەت قىلىش، شېرىكچىلىك، بىرسى پۇل چىقىرىپ يەنه بىرسى كۈچ چىقىرىپ تىجارەت قىلىش، ئىجارە بېرىش، يىزا ئىگىلىك ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللۇنۇش ۋه تۈرلۈك شەكىلدىكى دۇرۇس بولغان پاي سىلىش سودىلىرى قاتارلىقلاردىن ئىبارەتتۇر.

زاكات دېگەن؛ پۇل ـ مالنڭ ئىگىسىنڭ قولىدىن چىقىپ باشقا بىر كىشىنڭ قولىغا يۆتكىلىشى ۋه ئۇ كىشىنڭ مەزكۇر مالدىن

پايدىلىنىشىدىن ئىبارەت بولۇپ، بۇنىڭ ھەممىسى قۇرئان-ھەدىستىن ئىلىنغان ئومۇمى قائىدىلەر بىلەن بىكىتىلگەن. زاكات بولسا ھەقىقەتتە ئىسلام ئىقتىسادى تۈزۈلمىسىنىڭ بىر پارچىسىدۇر. بۇنىڭدا زاكات بېرىلىدىغان ماللارنىڭ تۈرلىرى، بېرىلىدىغان زاكاتنىڭ مىقدارى، زاكات بېرىلىدىغان كىشىلەر ۋە زاكات سەرپ قىلىنىدىغان ئورۇنلاردىنئىبارەت ھەممىگە تونۇشلۇق، مەشھۇر بولغان خاس دەلىل بايان قىلىنغان. يەنە زاكات جەمئىيەتتە ئىجتىمائىي كاپالەتنى روياپقا چىقىرىدىغان ۋاستىلارنىڭ بىرىدۇر. ئىجتىمائىي كاپالەت ئىسلامدا پەقەت زاكات بىلەنلا چەكلەنمەيدۇ، بەلكى ئۇنىڭدىن باشقا سەدىقە، ۋەقپە، ئولجا-غەنىمەت ۋە مۇسۇلمانلار تەمىنلىنىدىغان دۆلەت خەزىنىسىدىن بېرىلىدىغان تەمىنات قاتارلىقلار بىلەنمۇ روياپقا چىقىدۇ.

ئىسلام جەمئىيەت ئۆزىنىڭ باي-كەمبەغەلدىن ئىبارەت بولغان ئەزالىرى بىلەن تۇرىدۇ، بايلارنى كەمبەغەللەرگە ياردەم قىلىشقا رىغبەتلەندۈرىدۇ، ئۇلارنىڭ مالىلىرىدىن مەلۇم مىقدارىدا زاكات ئايرىشنى بىكىتىدۇ، شۇنىڭ بىلەن بۇ جەمئىيەتتىكى پىقىر-مىسكىنلەر، ھاجەتمەنلەر، ياشانغانلىق ۋە ياكى باشقا سەۋەپلەردىن خىزمەت قىلىش ئىقتىدارى بولمىغانلار، تۇل ئايال، يېتىم-يېسىرلەرنىڭ تۇرمۇشى كاپالەتكە ئىگە قىلىنىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئىسلام قانۇنى زاكاتنى پەرز قىلدى ۋە ئۇنى ئىسلام ئاساسلىرىدىن بىرى قىلىپ بىكىتتى. كىشىلەرنى سەدىقە قىلىش، ۋەقپە قىلىش ۋە ۋەسىيەت قىلىشقا رىغبەتلەندۈردى. پىقىرلارنى زاكات، كاپارەت يەنى زىھارنىڭ (ئايالىنى ياكى ئايالىنىڭ ئەزالىرىنى ئانىسى ياكى نىكاھ چۈشمەيدىغان مەھرەم تۇغقانلىرىغا ئوخشۇتۇشنىڭ جازاسى)، قەسەم ۋە روزىنىڭ كاپارىتىگە ئوخشاش، پىدىيە (يەنى ھەجدە سادىر بولغان خاتالىقلارنىڭ جازاسى) سەرىپ قىلىنىدىغان ئورۇنلاردىن قىلدى. مانا بۇ ئارقىلىق مۇسۇلمانلار ئارىسىدا كەمبەغەللەر دائىرسىنىڭ تارىيىشى روياپقا چىقىدۇ.

ئىنسان خىزمەت قىلىش ۋە ھۈنەر-كەسىپ قىلىشتىن ئاجىز كەلگەندە، ئۇ كىشىگە ئاتا-ئانىسى ياكى ئۇرۇغ-تۇغقانلىرى ياردەم قىلمىغاندا، ئۇ كىشى ئىسلام دۆلىتى تەرىپىدىن ياردەم بېرىلىشكە لايىق بولىدۇ. ھۈنەر-كەسىپ قىلالماسلىق يېشىنىڭ كىچىكلىكى ياكى كېسەللىك ياكى ياشىنىپ قالغانلىق سەۋەبىدىن بولىدۇ.

بەزى ئىسلام دۆلەتلىرى تۈرلۈك ئۆلچەملەرگە مۇۋاپىقلاشتۇرۇپ شۇنداق كىشىلەرگە ياردەم بېرىش تۈزۈمىنى يولغا قويىدى. يەنى بۇ ياشانغانلارغا خىزمەتتىن توختاپ دەم ئىلىشكە چىققاندا ئايلىق مائاش بېرىش، ئاتا-ئانىسى ئۆلۈپ كىتىپ يېتىم قالغان بالىلارغا بالاغەتكە يەتكۈچە تۇرمۇش ياردەم پۇلى بىرىش قاتارلىقلاردىن ئىبارەت. (گەرچە يېتىملارنىڭ ئايرىم ئىقتىسادى بولسىمۇ ئۇلارغا بالاغەتكە يەتكىچە تۇرمۇش ياردەم پۇلى بېرىلىدۇ).

ئىسلام دۆلەتلىرى بولمىغان باشقا دۆلەتلەرنىڭ ئىجتىمائىي كاپالەت ياردەم ئىشلىرىنى بىكىتىدىغان ئۆزىگە خاس بولغان ئۆلچەم-تۈزۈملىرى بولىدۇ. مۇسۇلمان كىشى ئىمكانىيىتى بولسا ئۆز قولى بىلەن كەسىپ قىلىپ ھالال ياشاپ باشقىلاردىن بىرنەسە تەلەپ قىلىدىغان ئەمەس بەلكى باشقىلارغا بىر نەرسە بېرىدىغان ھالەتتە ياشىشى لازىم. ئەگەر مۇمكىن بولسا كاپىر دۆلەتلەردىن ياردەم تەلەپ قىلماسلىق كېرەك. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: سەدىقىنىڭ ئەڭ ئەۋزىلى ئۆز بايلىقىدىن چىقىرىشتۇر، ئۈستۈن قول تۆۋەن قولدىن ياخشىدۇر، سەدىقىنى ئۆز يېقىنلىرىڭدىن باشلىغىن. ئۈستۈن قول سەدىقە بەرگۈچى،

تۆۋەن قول سەدىقە سورۇغۇچىدۇر. [بۇخارى رىۋايىتى 5040-ھەدىس. مۇسلىم رىۋايىتى 1034-ھەدىس].

ھەممىدىن ياخشى بىلگۈچى ئاللاھ تائالادۇر.